

Kajetan Kovič

Balada o sovjem gozdu

Hiša je stala nad morjem, na visokem previsu. Od tam je bilo videti, glede na to, ali je bilo vreme sončno ali oblačno, le modro ali sivo vodo in negotov obris morebitnega daljnega brega otoka. Mož je posedal na klopi pred hišo in ob različnih urah dneva strmel v eno izmed mogočih večnosti onkraj obzorja.

Poletje je bilo tega leta nezanesljivo, spominjalo je na zmes pozne pomladi in prezgodnje jeseni. Vino prejšnje letine, ki ga je kupoval v vasi na obali, je grenilo, lahko da zaradi podobnega vremena in trpkih tal, na katerih je zraslo, lahko pa, ker je bilo malomarno ukleteno.

Kruh, ki ga je pekel sam, je bil boljši. Ni bil izučen in trajalo je, preden se je navadil narediti ga rahlega in visokega. Enkrat na teden je vstajal ob treh in do svita zamesil tri hlebe, jih spekel v krušni peči ter nato z njimi shajal šest ali sedem dni.

V ribiškem pristanu je imel privezan motorni čoln, s katerim se je vozil na celino, kjer naj bi mu, kot so govorili po vasi, v banki izplačevali rento. Ko sta se nekoč otoška nepoklicna razbojnika hotela o tem prepričati, jima je med borovjem na skalni planoti pokazal pištolo in tako za zmeraj zamrznil njuno radovednost. Vaška skupnost se je tujca s časom navadila, sam pa je do nje ohranil razdaljo in z njo svojo neprozorno preteklost.

Kdaj se je priselil na otok, se po nekaj letih ni več natanko vedelo. Tisti, ki se imajo za vsevedne ali celo vsevidne, so spočetka sestavljali razne zgodbe, ki so bile, če za nič drugega, dobre za to, da so si v dolgih

zimah z njimi krajšali čas. Tako so nekateri trdili, da je prišel iz vojne ali revolucije, ne da bi natanko povedali, iz katere. V njej naj bi mu bili, medtem ko je bil vpoklican, nasprotniki pobili družino, ženo, otroke in starše. Zato naj bi se bil zgrožen nad domačimi krvoloki in razočaran nad človeštvom umaknil v samoto. Bolj ljudomrzniški zgodbarji so domnevali, da v bojih tudi sam ni ostal nedolžen, a bili so redki in znani po tem, da so o vsem in vsakomer znali povedati zgolj kaj slabega.

Med ženskami so se o vzrokih moževega puščavništva širile drugačne razlage. Po prvi naj bi mu bila tri mesece po poroki umrla žena v prometni nesreči, po drugi pa naj bi bila po petih letih zakona ušla s singapurskim milijonarjem in plejbojem. Zanj manj ugodna je bila domneva, da ga je bogati tast nagnal zaradi prešuštva in hazardiranja s priženjenim denarjem ter mu pod nepreklicnim pogojem, da se od hčere loči in enkrat za vselej umakne iz civiliziranega sveta, zapisal skromno preživnino.

Kljub dolgim in surovim zimskim mesecem domišljija izdelovalcev ustne literature ni bila neizčrpna in je prezrla mnoge mogoče vzroke, ki niso sodili v okvir njihove življenjske izkušnje ali priučene vednosti. Nespodbitna je bila slej ko prej le resnica, da se je mož priselil na otok in da je živel sam zase.

To pa ni pomenilo, da z otočani ni imel stikov. Dvakrat na mesec je prihajal v vasico, kjer je poleg špecerijske trgovine in pivnice stala še kapela s pokopališčem, to pa je štirim vinogradnikom in trem ducatom ribiških družin zadostovalo za življenje in smrt. Nakupil je živež in pijačo, pri ribičih pa ribe. Tem je izparal drob in jih nato sušil, nekaj v dimu in nekaj na vetru. Tudi hiše si ni postavil sam, ampak jo je kupil od sebi podobnega samotarja, ki se je na starost preselil na obalo in tam veljal, potem ko je oslepel, za otoškega modreca.

Otok je bil srednje velik, na južnih legah poraščen z vinogradi, na severu z mešanim gozdom, naseljenim s pticami, še posebno s sovami, zato se ga je prijelo ime sovji gozd.

Podoben ribiški zaselek kot vasica pod moževo hišo je bil tudi na vzhodnem bregu, v nekoliko večjem zalivu na zahodu pa mestece s šolo, pošto, nekaj trgovinami in gostilnami ter župno cerkvijo. Oblast in pravica sta bili na celini, tja je dvakrat na teden vozila linijska ladja.

Kadar je mož prišel v vas, je po opravljenih nakupih po navadi obiskal slepega modreca, čeprav za njuno shajanje po odkupu hiše ni bilo neogibne potrebe. Mogoče je šlo za nejasen občutek sorodnosti dveh samotarjev, ki sta bolj molčala, kot se pogovarjala. Starec je moža, na klopi pred hišo ali pozimi v kuhinji ob zidanem štedilniku, prijel za roke ter v presledkih s postrani nagnjeno glavo in spuščeni vekami, kot da bi gledal navznoter, povedal nekaj preprostih besed, ki so se zdele zdaj kot vsakdanje resnice, zdaj kot preroški izreki.

"Kri vre do smrti," je rekel. Ali: "Ni dobro buditi mrtvih." Ali: "Za vsak otok se najde čoln." Ali: "Pravica in krivica sta dvojčici." Ali: "Tudi duša se šola."

Mož mu je včasih prinesel pol hleba kruha, prekajeno ribo ali kos kozjega sira in steklenico vina. Bilo je zaradi daru samega in ne iz potrebe, saj so za starčevo hrano skrbele sosede.

Sam mu je le skopo poročal o sprotnih dogodkih: "Danes sem bil na celini." "Sušil bom ribe." "Popraviti moram čoln." "Peljal sem cepit psa." Vendar je o slepčevih rekih pogosto premišljal in med popoldansko siesto ali v nespečnih nočeh skušal iz njih izluščiti morebiten globlji pomen.

Po letu stroge samote si je s celine pripeljal psa. Bil je osmi iz legla in zato ni imel rodovniške listine. A zanjo se mož tudi ni menil. Imel je veselje z majhno kosmato kroglo, ki je čez nekaj mesecev zrasla v sivo-belo žival, podobno sibirskemu volku.

Časa je imel na pretek in je psa sam potrpežljivo izšolal, da je ubogal na besedo. Med dolgim skupnim bivanjem sta se kljub različnima jezikoma naučila pogovarjati in sporazumevati.

Kadar je odšel v vas, je psa vzel s seboj, kadar pa se je odpeljal na celino, ga je puščal doma. Kadar je videl gospodarja odhajati, je sicer cvilil in se prestopal, a mu ni sledil, temveč poslušno ostal na dvorišču, čeprav ni bil pripet na verigo.

Tako sta živela v odmaknjenem miru in se vsak po svoje pogovarjala z bližinami in daljavami. Med poletjem in zimo sta se nagledala morja z ladjami in ribiškimi barkami ter oblačnega ali jasnega neba z galebi in dolgimi belimi repi letal. Ležala sta na soncu in v nespečnih nočeh poslušala dež, ki je trkal na šipe. Race, žerjavi in štoklje so leteli jeseni na jug in

spomladi na sever. Veter je prihrumel s celine in vzdigoval kot hiša visoke valove ali v mesečinski noči zibal srebrno vodo med kamenčki na obrežju.

Ob koncu omenjenega nezanesljivega poletja sta nekega večera dolgo sedela pod staro, košato oljko, ki je, bogve kdaj zasajena, na neugodnem kraju edina svoje vrste kljubovala zimskim vetrovom in tudi rodila. Večer je bil mlačen in je vabil k spanju na prostem, a ko je pozno uro namesto zvona v vrhu drevesa odhukala sova, se je mož vzdignil in s psom odšel proti hiši.

Naslednje jutro se je odpeljal na celino. Ko se je pozno popoldne vračal, se je čudil tuji tišini. Po navadi ga je pes začutil od daleč in se oglašal z veselim zavijanjem. Ko sta si bila na dogledu, ga je mož poklical, in žival je v galopu pritekla naproti.

Tokrat se ni zgodilo nič takega. Mož se je bližal hiši najprej začudeno, nato pa z zloslutno tesnobo. Stopil je na dvorišče in videl, da pes leži v lužici krvi. Ko se je sklonil, je sredi čela zagledal strelno rano v velikosti grahovega zrna. Nobenega dvoma ni bilo: pes je bil mrtev.

Sedel je poleg njega na tla, ga gledal in božal in ni mogel verjeti, da je res. Ni si mogel predstavljati, kaj se je zgodilo, a ko je zbral misli in ocenil dostopna znamenja, je presodil, da smrtna rana na čelu ni bila plod naključja. Nekdo je prekršil njegovo, od otočanov doslej spoštovano samoto in mu spodkopal težko prisluženi mir, ko da bi segla za njim neka prejšnja, morda maščevalna ali zavistna roka.

Topo, kot da ima kamen v prsih, je brez občutka za čas čemel na tleh skoraj do mraka. Potem se je vzdignil in psa na rokah odnesel pod oljko. Šel je po kramp in lopato in na kraju, kjer sta prebila prejšnji večer, skopal jamo. Dno je prekril z vrečevino, nanjo položil psa in z njo, ko ga je, oprt na lopato, nekaj časa še gledal, pokril tudi njega. Jamo je zasul in grob od strani in po vrhu obložil s ploskimi kamni. Ko je delo končal, je sedel na klop pred hišo, lomil kruh in pil vino in gledal v nedoumljivo zvezdno nebo.

Drugo jutro se je oglasil pri starcu.

"Psa so mi ubili."

"Vem," je rekel starec. "Ženske so mi povedale."

"Kako so zvedele?"

"Vse se zve."

"So povedale, kdo ga je?"

"Niso."

"Ampak vi veste," je rekel mož.

Starec je molčal. "Velja samo videti," je rekel naposled.

"Ne zamerite," je rekel mož. "Nisem prišel modrovat. Sprašujem vas, kdo je ubil mojega psa."

"Ne vem."

"Se bojite povedati?"

"Jeza je škilava botra. V nezgodi vidi zločin."

"Motite se," je rekel mož. "Krogla na sredo čela ni nobena nezgoda."

Starec se je zatopil vase. Potem je skorajda bolj pomislil kot šepnil:

"Moriti je zlo."

Iz kratkega premolka je zazevala moževa osuplost. "Meni to pravite?" je rekel. "Meni, ki sem pred hudim bežal čez pol sveta in se na tem otoku še muhe nisem dotaknil? Povejte to tistemu, ki je streljal na psa! Zakaj ni ustrelil mene? Potem bi v hipu pred smrtjo vsaj vedel, zakaj. A zakaj psa? Nedolžno žival, ki se ni mogla braniti?"

Starec je vzdihnil. "Ne sodi, da ne boš sojen. Pravičen sodnik je le Bog."

Mož mu je poljubil roko in rekel: "Edini človek na svetu ste, ki bi ga rad ubogal, in če vas ne morem, potem veste, da ni mogoče. Pravite: Bog. Pa se ga takle otok in pes sploh tičeta?"

"Preveč vprašanj za en dan," je rekel starec.

"Najbrž res," je rekel mož in vstal. "Namučil sem vas. Žal mi je. Nočem vas siliti. Tudi tako bom zvedel."

Skoz nizka vrata je stopil v megličast zgodnji dopoldan. Po obalni poti je šel proti ribiški vasi in premišljal, koliko pušk bi lahko poleg svoje naštel na otoku. Starosvetna razbojnika sta se bolj zanesla na nož. Vinogradniki so ptiče preganjali s šibrovkami. S staro karabinko se je včasih prikazal cerkovnik iz mesteca, po rodu Madžar, ki je streljal galebe in si iz njih delal paprikaš.

V krčmi na trgu je mož spil četrtinko črnine in vprašal krčmarja, ali je morebiti prejšnji dan videl moškega s puško. Krčmar je zanikal in mož je stopil na bližnji pomol, tam je nekaj ribičev krpalo mreže. Ponovil je vprašanje, a tudi oni niso nikogar ne videli ne slišali.

Mož je spet odšel v krčmo in se vrnil z zelenkama vina. Ko sta bili okrog poldneva prazni, je kljub obotavljanju in ovinkarjenju sogovornikov zvedel, da so na otoku poleg cerkvnikov še štiri puške.

Eno je imel župnik, некоč je bil vojni kurat, in je zaradi vaje ali zaradi spomina ob sobotah popoldne s cerkvnikom streljal na tarče v opuščnem kamnolomu.

Lastnika drugih dveh sta v mestecu imela vsak svojo gostilno in trgovino, in čeprav sta bila pri poslih konkurenta, sta kot lovca skupaj odhajala na brakade v celinske lovske revirje.

Četrta je bila v lasti vojnega veterana iz zaselka na vzhodnem bregu otoka, ki jo je, obešeno na steni, razkazoval kot trofejo iz vojne, katere se je spominjal samo še on.

Vse to se ni ujemalo z rano na pasjem čelu. Ko je mož doma v mislih še enkrat preletel dopoldansko besedovanje, je odkril v njem zadrežne premolke, spremljane s pogledi, na hitro izmenjanimi ali pred njim umaknjenimi. Lahko da si je vse le domišljjal, lahko pa so mu ribiči res zamolčali še kakšno puško, za katero so presodili, da je bolje, če ne izdajo njenega lastnika. Živel je zase in je premalo poznal življenjski utrip otoka. Zdaj je bilo prepozno, da bi se z njim seznanil.

Naslednje jutro se je odpeljal v celinsko deželno mesto. Najel je sobo v mornarskem prenočišču, obiskoval luške krčme in beznice ter si iz kritja ogledoval potnike, ki so prihajali ali odhajali z ladjo, ki je dvakrat na teden vozila na otok. Čez nekaj dni je v točilnici, ki je poznala že boljše čase, naletel na mornarja, ki je hvaležno sprejel ponujeni viski.

Možakar je bil svoje dni drugi oficir na mednarodni potniški ladji, a se je zapletel v tihotapsko afero in si namesto bogastva prislužil suspenz. Odtlej se je preživljal z občasnimi zaposlitvami, ki so se včasih spustile tudi na nizko raven ladijskega kurjača. Zapijal se je, a ne do kraja, in je bil v nenehnem gibanju, bodisi na majavih tleh priobalnih bark ali med oksidiranimi šanki pristaniških beznic. Poznal je nepreštevno množico ljudi in vedel o njih več, kot so vedeli sami. Vendar mu ti podatki niso koristili, ker jih pri njem nihče ni iskal.

Ko je beseda stekla, je mož začutil, da bi to utegnil biti njegov človek, mornar pa, da bi mu uskladiščena vednost tokrat lahko navrgla kak dobrodošel odstotek. Moža je zanimalo, kdo redno, in še bolj, kdo občasno odhaja

na otok, bodisi z ladjo ali s svojim čolnom, in mornar je še isti večer uganil, koga mož išče, a je podatke, da bi jim zvišal ceno, spočetka serviral po žlici.

Potem ko je tri dni igral neskromnega gosta, se je omečil in omenil mladeniča, ki so mu na celini pravili zlati fant. Bil je nečak enega izmed otoških trgovcev, sin njegove sestre, v deželnem mestu poročene z rejcem dirkalnih konj, študent prava z dosti denarja in brez izpitov, kolovodja družine, ki je razgrajala po lokalih in grenila življenje organom reda. Zalogo mladeniške energije je trošil s pijačo in spolnimi orgijami, občasno pa se vdajal čudaškim konjičkom, med katere je sodil lov na sove, ki jih je zalezoval in streljal med dnevnim dremežem, jih sam nagačeval in po vrstah in velikosti obešal na stene svoje podstrešne galerije, ki jo je krstil za sovarij.

Mornar naj bi bil to zvedel od njegovih pajdašev, sam se mu je namreč raje izogibal, ker je zlati fant marsikoga, ki mu ni dovolj hitro stopil s poti, z rezilom dregnil ali celo pohabil. Mogli mu niso nič, ker so se ga prizadeti bali naznaniti, če pa je v kakšnem lokalu razbil inventar, je imel dovolj visoko žepnino, da je z njo poravnal stroške mladostnih muh, kot so njegove izgrede označevali postavljaški starši.

"Da," je na moževo sklepno vprašanje odgovoril mornar, "puško ima in sove hodi lovit tudi na otok."

Po uspešni prodaji in nakupu informacij sta se kratkoročna partnerja poslovila. Z denarjem, ki ga je dobil, je mornar brez dela shajal še teden dni, mož pa si je oskrbel večjo zalogo goriva za čoln in se vrnil na otok.

Ker je nehal spraševati, so vaščani sklepali, da je moral na celini kaj zvedeti, in čeprav svojih navad ni spremenil, jih je, kadar je prišel v vas kupovat vino in ribe, njegova neradovedna redkobesednost spominjala na ozračje pred nevihto. Vohali so prihodnost, a so pazili, da je z besedo niso omenjali.

Ker se je življenje ribičev omejevalo pretežno na morje in obalo, niso vedeli, da je mož začel zahajati v gozdove in gaje na severnem delu otoka. Prej jih je obiskoval poredko in stopal vanje komaj kaj dlje od roba, zdaj pa je ugotavljal, da je zato dosti zamudil. Zakoreninjena večnost hrastov in bežeče šumenje borov sta ponazarjala dvojnost sveta, ki je bil tu domovina ptic. Spoznaval je njihovo oglašanje in gnezdišča, naselbine lastovk v pečinah nad razpenjeno vodo, vence netopirjev v votlinah ter sove po duplih in

v skalnih stenah. Zvečer si je kruh, sir in vino odnesel na klop pod oljko in mrtvemu psu pripovedoval, kaj je čez dan doživel.

A lepota je bila na teh pohodih le navržen dar. Poglavitni namen je bilo seznanjanje z raznoličnim terenom, beležil si je in v spomin vtiskoval steze in poti, ki so se z različnih koncev otoka stekale v gozd in se bo na eni izmed njih nekega dne prikazal lovec na sove.

Skoraj gotovo je bilo, da se bo ali z ladjo ali s čolnom pripeljal v mestece in se nastanil pri stricu. Mož ni imel pomočnika, ki bi lahko nadzoroval prihode na otok, sam pa se v pristanu ni hotel kazati in zbujati vtisa, da koga čaka. Ker je čas prihoda pomenil neznanko, je moral biti pripravljen vsak dan in na vsakem koraku. Čeprav zlatega fanta ni videl ne v živo ne na sliki, ni dvomil, da bo, ko bo stal pred njim, vedel, kdo je.

Vendar se je usoda ravnala po svojem urniku in ne po njegovem računu. Otok in njegove prepletene poti je poznal tudi lovec na sove in tako se nekega oktobrskega dne ni znašel pred možem, ampak za njegovim hrbtom in ga presenetil z objestnim "roke gor". Mož je vzdignil roke do višine glave in se počasi zasukal. Pred njim je stal tršat mladenič z lovsko dvocevko.

"Kaj počneš tu?" je zarežal.

"Suhljad nabiram," je rekel mož in spustil roke. "Pa ti?"

"Te nič ne briga! Roke gor! sem rekel. Se mi je zdelo, da se klati neki norec po hosti. Če imaš nož ali pištolo, ju zelo počasi odloži na tale štor. Nobenih narobe gibov. Puška je nabita."

"Nimam orožja," je rekel mož.

"Bova takoj videla," je rekel lovec. "Roke gor in ne gani se."

S puško v levi se je približal možu in ga z desnico na hitro pretipal po prsih, okrog pasu in v korak. Tedaj se je nad njima zarezal v zrak oster in predirljiv sovji skovik. Lovec je za drobec sekunde pogledal kvišku, mož je z obema rokama zgrabil za puško, mu jo iztrgal in ga s sunkom v prsi pognal nazaj.

"Ne gani se," je rekel.

"Ne nori," je rekel lovec. "Nabita je."

"Zato pa ostani, kjer si."

Lovec je napravil korak in mož je ustrelil tik predenj. "Še enkrat ne bom streljal v tla."

"Kaj hočeš?" je rekel lovec.

"Ubil si mojega psa."

"Ah to!" je rekel. "Kakšen cirkus zaradi tega! Plačam ti ga! En pes več ali manj! Prava reč!"

"Ja," je rekel mož. "En pes več ali manj! Prava reč!" Prislonil je puško k obrazu in sprožil.

Za glas je bilo prepozno, začudenje je lovcu seglo samo do oči, ko se je nad njimi prikazala ranica, podobna tisti na pasjem čelu. Padel je vznak kot podrto drevo.

Mož je odložil puško in ubitemu zatisnil oči. Potem ga je skrtil v podrast in se čez uro vrnil z lopato in krampom. Skopal je jamo, položil vanjo mrliča in puško, grob pa zravnal ter prekril z listjem.

Vrnil se je domov in si v nahrbtnik in mornarsko vrečo zložil nekaj živeža in drugih za pot potrebnih reči. Okrog pasu si je privezal tok s pištolo, si čez prsi obesil karabinko, v žep podložene vetrovke pa porinil pomorsko karto in kompas.

Noč je bila temna, ko se je pod oljko še zadnjič poslovil od psa. Tiho se je spustil po stezah do obale, v pristanu odvezal čoln in se z veslom odmaknil na streljaj od otoka. Potem je prižgal motor in se pognal na odprto.